מלמד שאין השכינה שורה על פחות משני אלפים ושני רבבות מישראל הרי שהיו ישראל שני אלפים ושני רבבות חסר אחד וזה לא עסק בפריה ורביה לא נמצא זה גורם לשכינה שתסתלק מישראל אבא חנן אמר משום רבי אליעזר חייב מיתה שנאמר [1]ובנים לא היו להם הא היו להם בנים לא מתו אחרים אומרים גורם לשכינה שתסתלק מישראל שנאמר [2]להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך בזמן שזרעך אחריך שכינה שורה אין זרעך אחריך על מי שורה על העצים ועל האבנים: **מתני'** [א]נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה אינו רשאי לבטל [ב]גירשה מותרת לינשא לאחר ורשאי השני לשהות עמה י' שנים ואם הפילה מונה משעה שהפילה: **גמ'** ת"ר [א]נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה יוציא ויתן כתובה שמא לא זכה להבנות ממנה אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר [3]מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען ללמדך שאין ישיבת חו"ל עולה לו מן המנין [ג]לפיכך חלה הוא או שחלתה היא או שניהם חבושים בבית האסורים אין עולין לו מן המנין א"ל רבא לרב נחמן ולילף מיצחק דכתיב [4]ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה וגו' וכתיב [5]ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם א"ל יצחק עקור היה א"ה אברהם נמי עקור היה ההוא מיבעי ליה לכדר' חייא בר אבא [ב]דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן למה נמנו שנותיו של ישמעאל כדי לייחס בהן שנותיו של יעקב אמר רבי יצחק יצחק אבינו עקור היה שנאמר [6]ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו על אשתו לא נאמר אלא לנוכח מלמד ששניהם עקורים היו א"ה ויעתר לו ויעתר להם מיבעי ליה לפי שאינו דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע א"ר יצחק מפני מה היו אבותינו עקורים [ג]מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים [ד]א"ר יצחק למה [ה]נמשלה תפלתן של צדיקים כעתר מה עתר זה מהפך התבואה ממקום למקום כך תפלתן של צדיקים מהפכת מדותיו של הקב"ה ממדת רגזנות למדת רחמנות אמר רבי אמי אברהם ושרה טומטמין היו שנאמר [7]הביטו אל צור חוצבתם

מתני' אינו רשאי לבטל. אלא או יגרשנה או ישא אחרת עמה: **מותרת לינשא לאחר.** ולא אמרינן עקרה היא דשמא הראשון לא זכה ליבנות ממנה(ו): **גמ' מקץ עשר שנים.** בא על הגר והאי דלא נסיב לה בהנך שני קמאי עד שלא בא לארץ כנען שהיו שנים מרובות בפדן ארם ללמדך שאין ישיבת חוצה לארץ עולה לו דלמא משום עון חוצה לארץ הם עקורים: **לפיכך.** הואיל וקא חזינן שאין ישיבת חוצה לארץ מן המנין דתלינן בכל דבר המונען מן ההריון חלה הוא או חלתה היא כו': **ולילף מיצחק.** ששהה עשרים שנה ולא נשא אחרת: **עקור היה.** ויודע שמחמת עצמו הוא ולקמן נפקא לן דעקור היה: **אברהם נמי עקור היה.** כדאמרינן לקמן והיכי ילפת מיניה: **ההוא מיבעי ליה כו'.** כלומר יצחק עקור היה משום הכי לא נסיב אחריתי וקרא דיצחק בן ששים שנה לא יתירא הוא דתימא להכי כתביה רחמנא למיגמר מיניה ששיית עשרים שנה דההוא מיבעי ליה כו' אבל מקץ עשר שנים דאברהם אע"ג דעקור הוה ילפינן מיניה דאי לאו לדרשא למאי הלכתא קאשמעינן קרא מקץ עשר שנים: **לייחס בהן.** לידע שנותיו של יעקב בן כמה שנים היה כשהלך לבית עבר וכשעמד על הבאר ובשלהי (י)גמרא דמגילה (דף יז.) מפרש לה והאי קרא דיצחק בן ששים שנה מייתי ליה התם דילפינן מיניה דגדול תלמוד תורה מכיבוד אב ואם שכל אותן שנים שהיה יעקב בבית עבר לא נענש עליהם: **ויעתר להם מיבעי ליה.** בשלמא אי אמרת תפלת יצחק על אשתו היתה היינו דכתיב ויעתר לו כמו שהיה מתפלל עליה ותהר רבקה אשתו אלא אי אמרת על עצמו היה מתפלל ולנוכח אשתו משמע ששניהם היו צועקים זה מול זה ויעתר להם מיבעי ליה: **לפי שאינו דומה.** תפלתו שהיה צדיק בן צדיק לתפלתה שהיתה צדקת בת רשע לפיכך תלה בו הכתוב: **עתר.** פל"א (א) בלע"ז: הולנתס

יוציא ויתן כתובה. בסוף המדיר (כתובות עז. ושם) איכא פלוגתא דאמוראי כשנשא אשה ושהה עמה עשר שנים אם כופין אותו להוציא אם לאו וקשה דלמ"ד אין כופין תקשי ליה מהכא דקתני יוציא ולשון יוציא משמע בכפיה כדמשמע התם דאמר רב האומר איני זן ואיני מפרנס יוציא ויתן כתובה ופריך עליה שמואל עד שכופין אותו להוציא יכפוהו לזון א) ונראה דלא משמע יוציא ח)לכפיה אלא היכא שעושה לאשה שלא כדין אבל הכא שאינו אלא משום דאינו רשאי לבטל מפריה ורביה לא משמע לשון כפיה וכל הנהו דהמדיר (נו"ש) דתנן כהו יוציא ויתן כתובה בכפיה קאמר כיון שמתנהג עמה שלא כדין ולעיל בהחולץ (דף לט.) נמי אמרי' כשאין רוצה לא לייבם ולא לחלוץ דמוחרין אבל גדול למיכפייה לפי שמתנהג עמה שלא כדין שאינו רוצה לא לכנוס ולא לפטור ונראה דכופין אותו בשוטים דאי במילי הא אמר בסוף המדיר (כתובות עז. ושם) דבדברים לא יוסר עבד ותימה דכי פריך בהמדיר למאן דאמר כופין בנשא אשה ושהה עמה עשר שנים דלתניי' בהדי אלו שכופין אותו להוציא תקשי ליה נמי מכל הנהו דתנן בהמדיר (ג"ז שם) והאיך דנערה שנתפתתה (שם מח.) דהאומר אי אפשי אלא אני בבגדי והיא בבגדה יוציא ויתן כתובה וההוא דסוף פירקין (לקמן דף סה.) דאמר ר' אמי הנושא אשה על אשתו יוציא ויתן כתובה וי"ל דלא קתני הנך דאתייה כפייה דידהו על ידי פשיעת בעל אלא הנהו דאתיין ממילא כגון מוכה שחין ובעל פוליפוס והא דקתני מלרף ומקמץ ובורסי אע"פ שנעשו אחר שנשאו הנהו אין מתכוונים להקניט ולצער את האשה ומיהו קשיא דליתני בהא מחמת טענה דאמר בסוף פרקין (שם:) דכופין אותו להוציא אע"פ שאין פושע דמה יכול לעשות שהוא עקור ונראה לפרש דקתני סיפא בין שהיו עד שלא נישאו בין משנישאו בכולן אמר ר' מאיר יכולה היא שתאמר סבורה הייתי לקבל כו' והכא לא שייך למיתני בה סבורה הייתי שאני יכולה לקבל ורובן מיתרלי בההיא שנויא ובירושלמי משמע דאין כופין ט)בהנהו דתנן בהמדיר (כתובות עז.) ור"ח הביאו בשילהי אע"פ (שם סג:) י)וזה לשונו בירושלמי דסוף אלמנה ניזונית תנינן גט המעושה בישראל כשר בעובדי כוכבים פסול אמר שמואל פסול ופוסל לכהונה ואמר שמואל אין מעשים אלא לפסולות כ)(אמר שמואל) והתנינן המדיר אשתו מלהנות כו' ומשני שמענו שמואל במעגו שכופין בתמיה ש"מ דאין כופין אלא היכא דקתני כופין אבל היכא דאמור רבנן יוציא ולא פירשו כופין אומרים לו חייבון רבנן להוציא ואם לא הוציא מותר לקרותו עבריינא אבל לכפותו בשוטים לא וגר"ח כדברי האומר איני זן ואיני מפרנס כופין אותו להוציא ויתן כתובה והאיך דהחולץ (לעיל לט.) דמוחרים אבל גדול למכפייה היינו טעמא דכופין לפי שמונעה מכל ענייני אישות בין תשמיש בין מזונות אבל משום תשמיש המטה לחודיה או משום מזונות לחודייהו אין כופין ומההוא עובדא דבי נשיאה בקיסרי דסוף פירקין (לקמן סה:) דקאמר רבי יוחנן יוציא ויתן כתובה דמשמע התם דכופין ליה אין ראיה דכופין כל היכא דקאמר יוציא דהתם לאו מימרא היא אלא כשבא מעשה לפניו לוה להם שיוציא משמע שאמר להם לכפותו וכל היכא דלא קאמר בהדיא כופין אין כופין שלא יהא גט מעושה בישראל שלא כדין ופסול: **יוציא** ויתן כתובה. נראה דבכל הנהו דתנן (כתובות עז.) שכופין אותו להוציא שנותן כתובה אע"פ שמגרש בעל כרחו מדפריך התם דליתני בהדייהו הך דשהה י' שנים וקאמר הכא דאית לה כתובה ומשמע נמי התם (שם) דהוה תני בהדייהו אלמנה לכ"ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט אי לאו משום דאורייתא לא קתני והנהו אית להו כתובה כדאמר ביש מותרות (לקמן פה.) ובאה מחמת טענה אמרינן לקמן (שם) דיש לה כתובה אע"פ שכופין אותו לגרש ורבינו גרשום כתב בתשובה דמוכת שחין אין לה כתובה ודקדק מדקתני גבי בורסי שנשא אשה יכולה שתאמר כסבורה הייתי לקבל ועכשיו איני יכולה לקבל ואם היו כופין ליתן כתובה אם כן כל שעה תערים ותנשא ותאמר כן כדי לגבות כתובה לאלתר וי"ל דשמא אותה אין לה כתובה כיון שיכולה להערים אבל אחריני יש להם כתובה ובהדיא תני בתוספתא יוציא ויתן כתובה: **אע"פ** שאין ראיה לדבר. ראיה גמורה אינה דמשם אין ללמוד שיהא זקוק לגרש אשתו אפילו אם אי אפשר בלא גירושין ואדרבה ראוי ללמוד מכאן דאפי' את"ל בעלמא הנושא אשה על אשתו יוציא ויתן כתובה היכא דשהה עמה י' שנים שרי להכניס צרתה כמו שמצינו באברהם אולי ירחמו מן השמים ויזכה עדיין ליבנות ממנה כמו שלבסוף זכה אברהם משרה: **ולילף** מיצחק. ואם תאמר יצחק נמי לא שהה יותר מי' לפי מה שפי' שלא היתה רבקה אלא בת ג' כשנשאה ועד שהיתה בת י"ב לא היתה ראויה להוליד ויש לומר דמדרשים חלוקין כדפרישי' לעיל(ל) ועוד דמוכח בפרק בן סורר ומורה (סנהדרין סט:) שדורות הראשונים היו ראויין להוליד הרבה קודם הזמן הזה: **אי הכי אברהם נמי עקור היה.** כדאמר לקמן אברהם ושרה טומטומים היו ואע"פ שמסתמא כבר נקרע כשנשא שרה הכא אליבא דרבי יהודה פריך דאמרינן בהערל (לקמן פא.) טומטום שנקרע אין מוליד ועוד דאפי' לרבנן נמי דפליגי עליה לא שכיח שיוליד:

ימי

מסורת הש"ס

א) [תוספתא פ"ח], ב) מגילה יז., ג) [חולין ס: ע"ש], ד) [צ"ל ואמר רבין], ה) סוכה יד. ע"ש, ו) כפ"ה נוסף: אבל לא האשה וטעמא מפרש בגמ', ז) [צ"ל פ"א], ח) בכפיה כצ"ל. יעב"ץ, ט) [צ"ל בכל הנהו], י) [ליתא שם], כ) [רש"ל מ"ז], ל) [דף סה: ד"ה וכן].

◆

תורה אור השלם

1. וימת נדב ואביהוא לפני יי בהקרבם אש זרה לפני יי במדבר סיני ובנים לא היו להם ויכהן אלעזר ואיתמר על פני אהרן אביהם: במדבר ג ד
2. והקמתי את בריתי ביני ובינך ובין זרעך אחריך לדרתם לברית עולם להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך: בראשית יז ז
3. ותקח שרי אשת אברם את הגר המצרית שפחתה מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען ותתן אתה לאברם אישה לו לאשה: בראשית טז ג
4. ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי מפדן ארם אחות לבן הארמי לו לאשה: בראשית כה כ
5. ואחרי כן יצא אחיו וידו אחזת בעקב עשו ויקרא שמו יעקב ויצחק בן ששים שנה בלדת אתם: בראשית כה כו
6. ויעתר יצחק ליי לנכח אשתו כי עקרה הוא ויעתר לו יי ותהר רבקה אשתו: בראשית כה כא
7. שמעו אלי רדפי צדק מבקשי יי הביטו אל צור חצבתם ואל מקבת בור נקרתם: ישעיהו נא א

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה עתר פל"א בלע"ז. נ"ב רחת והתוספות פ"ק דסוכה השיגו על פירושו וכתבו להעיקר כמו שפי' רש"י לשם עתר פורק"א בלע"ז דהיינו שופ"ל בלשון אשכנז שיש לו עוקצים וע"ש בדף יד ע"א:

◆

מוסף רש"י

ללמדך שאין ישיבת חו"ל עולה לו מן המנין. לפי שלא נאמר לו ואעשך לגוי גדול עד שבא לארץ ישראל (בראשית טז ג). למה נמנו שנותיו של ישמעאל. מה לנו למנות שנות הרשעים, כדי לייחס בהן שנותיו של יעקב. על ידי מנין שנות ישמעאל אנו למדין כמה פרק משנות יעקב עברו עליו בלא עקידות ויצאו אותו. מהן אנו למדין שפירש בבית עבר י"ד שנה, כיצד אברהם בן פ"ו שנה כשנולד ישמעאל, וכשנולד יצחק היה בן מאה שנה, הרי היו לישמעאל י"ד שנה, ויצחק קודם ליעקב ששים שנה, הרי לישמעאל ע"ד, כמה פירשו משנותיו של ישמעאל ק"ל, נמצא שהיה יעקב כשמת ישמעאל בן ס"ג שנה (מגילה יז.). למה נמשלה תפלתן של צדיקים כעתר. כמו ויעתר יצחק לה' (סוכה יד.).

עין משפט נר מצוה

קה א מיי' פט"ו מהל' אישות הלכה ז סמג עשין מט טוש"ע אה"ע סימן קנד סעיף י:
קו ב ג מיי' שם הלכה יא יב יד טוש"ע שם סעיף יא יב יג:

◆

לעזי רש"י

פיל"א. יעה.
פורק"א (בהג' הב"ח). קלשון.

◆

תוספות ישנים

א) ואת"ת ומאי א) מקשה התם לרב תחליפא ליתיב מהך ברייתא דתני נשא אשה ושהה עמה וכו' יוציא ויתן כתובה וכל יוציא ר"ל כופין. לכ"ע דודאי יוציא לא משמע כופין אם לא שהתלמוד מפרש בהדיא [ונראה דאין כופין] אלא כדבר שמתנהג עם האשה שלא כדין. אבל הכא אינו מתנהג שלא כדין דטעמא דאמרינן יוציא היינו משום דנכריא אותו משום שאינו רשאי לבטל מפריה ורביה וגם ניחא דהתם פליגי אי ר"ל כופין אי לאו. ב) דודאי הכא לא ידעינן דיוציא ר"ל כופין כדפרישית והכי פליגי דחד אמר אין כופין ורב תחליפא אמר כופין א"נ י"ל דלכ"ע לא אמרינן יוציא כופין בשום מקום אם אינו מפרש בהדיא וגרסי' כאיני זן ואיני מפרנס כופין וניחא הכל וכן משמע בירושלמי גבי גט המעושה ממן תנינן כו' עי' בתוס' מסוי"ך: בה עתר זה מהפך את התבואה. פ"ה עתר פילא. ולא נהירא ג) דאמרי' שמהפכת הקש מעל התבואה וא"כ הוי פורקא ורחת היינו פיל"א:

א) נראה דל"ל ועוד קשה דמאי מקשה התם לרב תחליפא ממתני' ליתיב מהך ברייתא ממתני' דתני הכא דיוציא ויתן כתובה וכו'. ב) אולי צ"ל הרי דהכא לא ידעינן אי ר"ל כופין והכי פליגי וכו'. ג) אולי צ"ל ולא נהירא דאמרינן בסוכה (י"ד) דעתר מהפך את התבואה כגון וכו' וא"כ היינו פורק"א.

◆

תוס' חד מקמאי

והא דתניא שמא [לא] זכה להבנות ממנה. מקשי' עלה בגמ' ודילמא איהי היא דלא זכיא כלומר לא יתן לה כתובה ומשני איהי כיון דלא מפקדה אפריה ורביה לא מיענשא. משמע דלר' יוחנן בן ברוקא דאמר מפקדה לית לה כתובה ובשלהי פירקין גרסינן עובדא הוה קמיה ר"י בכנישתא דקסרין ואמר יוצא ויתן כתובה ואי ס"ד דלא מפקדה כתובה מאי עבידתיה אלמא אי מפקדה יש לה כתובה קשיא הך. וי"ל ולפרש דההיא דהבעל היה עקור תליא בדידיה ולא בדידה ואי מפקדה יש לה כתובה אבל היכא דאיכא הבעל עקור דאיכא למיתלא בדידיה ובדידה אמרי' אוקי ממונא בחזקת מריה ואיהי היא דלא זכאי ואין לה כתובה אי הוה מפקדה ואי לא מפקדה לא מענשא ואית לה כתובה והראב"ד פירש בהגהות ספריו דהא דמקשינן הכא ודלמא איהי היא דלא זכאי לישנא בעלמא הוא דקשיא ליה דקתני שמא לא זכה ליבנות הימנה ולא משום כתובה אקשי ליה: הוא אמר מינה והיא אמרה מיניה א"ר אמי דברים שבינו לבינה היא נאמנת מ"ש איהי כחו איהו לא קים ליה. ה"ר אלפס פרשה בבאין לדון על עסקי כתובה וכן פרש"י ז"ל. הוא אמר מינה ולית לה כתובה והיא אמרה מיניה ואית לי כתובה (והא) וא"ר אמי היא נאמנת ויש לה כתובה. והקשה עליו הרב ר' אברהם אב"ד ואבא מרי ובה"ה למה ליה למימר לאנחתיה מיניה דאינו יורה כחץ אפי' יורה כחץ יש לה כתובה שמא לא זכה ליבנות הימנה ואיהו